

DOI: <https://doi.org/10.69722/1694-8211-2024-59-35-41>

УДК: 811.512.154 (07)

Анапияева А. А., филол. илимд. канд., доцент

e-mail: anapiyeva@iksu.kg

ORCID: 0009-0007-8379-0405

Беккожоева А. Н., магистрант

e-mail: ayana34@iksu.kg

Кенешова С. Т., студент, e-mail: sezim.0619@icloud.com

К. Тыныстанов ат. ҮИМУ

Каракол ш., Кыргызстан

ОКУУЧУЛАРДЫ КӨРКӨМ ТЕКСТ АРКЫЛУУ КЕП МАДАНИЯТЫНА ҮЙРӨТҮҮ

Бул макалада окуучуларды кеп маданиятына окутууда көркөм тексттин ролу зор экендиги тууралуу кеп козголот. Адам баласы ар дайым өз оюн так, туура жана көркөм туюнтуп, маданияттуу сүйлөөгө умтулушу керек. Өз оюн көркөм жана маданияттуу туюнта алган адам кайсы жерде болбосун бааланып келгендиги жалпыбызга маалым. Мына ушул максатты ишке ашырыш үчүн, эң оболу, маалымат алмашуунун өзүн абдан жакшы өздөштүрүүбүз зарыл. Чындыгында, биздин маалымат алмашуубуз тексттер аркылуу гана ишке ашат. Ошондуктан бүгүнкү күндө көркөм текстти окуучуларга туура тандап, аны үйрөтүү абдан актуалдуу. Себеби биз көркөм тексттин табиятын терең өздөштүрүү аркылуу гана маданияттуу сүйлөөгө, өз оюбузду жогорку деңгээлде, көркөм туюнтууга жетише алабыз. Өзгөчө, көркөм тексттер окуучуларга таанып билүүчүлүк, тарбия берүүчүлүк, эстетикалык таасир берүүсү менен башка стилдеги тексттерден айырмаланып турат. Алар окурманга көркөм коммуникация процессинде дүйнөнү таанууну жаратат. Көркөм тексттеги дүйнөнүн картинасы жаратуучунун жеке аң-сезими аркылуу адам жана анын дүйнө менен болгон байланышын ачып берет. Автор аны өзүнүн жеке кабылдоосу аркылуу кабылдайт.

Түйүндүү сөздөр: көркөм текст, окуучу, кеп маданияты, тил, дүйнө, эстетикалык, ой жүгүртүү, кеп ишмердиги, көркөм стиль, көркөм чыгарма, мазмун, идея.

Анапияева А. А., канд. филол. наук, доцент

e-mail: anapiyeva@iksu.kg

ORCID: 0009-0007-8379-0405

Беккожоева А. Н., магистрант

e-mail: ayana34@iksu.kg

Кенешова С. Т., студент, e-mail: sezim.0619@icloud.com

ИГУ им. К. Тыныстанова

г. Каракол, Кыргызстан

ОБУЧЕНИЕ УЧЕНИКОВ КУЛЬТУРЕ РЕЧИ С ПОМОЩЬЮ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

В данной статье рассматривается важная роль художественного текста в обучении школьников речевой культуре. Человек должен всегда ясно, правильно и выразительно выражать свои мысли, стремиться говорить с соблюдением норм культуры речи. Как известно, человек, умеющий выразительно и культурно выражать свои мысли, всегда ценится. Для достижения этой цели, прежде всего, нам необходимо хорошо освоить сам процесс обмена информацией. Наше общение происходит только посредством текстов. Поэтому сегодня очень важно правильно выбирать художественный текст для учащихся и уметь преподнести его. Освоение природы художественного текста обуславливает достижение культурной речи, выразительного выражения своей мысли на высоком уровне. Специальные

художественные тексты отличаются от текстов других стилей своим познавательным, образовательным и эстетическим воздействием на учащихся. Они дают читателю понимание мира в процессе художественного общения. Картина мира в художественном тексте раскрывает взаимоотношения человека и мира через личное сознание творца. Автор воспринимает это через свое личное восприятие.

Ключевые слова: *художественный текст, ученик, культура речи, язык, мир, эстетический, мышление, речевая деятельность, художественный стиль, художественное произведение, содержание, идея.*

*Anariyaeva A. A., cand. of philol. sciences, professor
e-mail: anariyaeva@iksu.kg*

ORCID: 0009-0007-8379-0405

*Bekkozhoeva A.N., master's student
e-mail: ayana34@iksu.kg*

*Keneshova S. T., student, e-mail: sezim.0619@icloud.com
K. Tynystanov Issyk-Kul state university
Karakol, Kyrgyzstan*

TEACHING THE PUPILS IN THE CULTURE OF SPEECH WITH THE HELP OF LITERARY TEXT

This article discusses the important role of fiction in teaching schoolchildren speech culture. A person should express their thoughts clearly, artistically and correct. We all know that a person who can express his thoughts artistically and culturally is valued everywhere. To achieve this goal, firstly, we need to master the exchange of information itself. In fact, our communication occurs only through texts. Therefore, today it is very important to choose the right fiction text for students and teach it. This is because we can achieve cultural speech, artistic expression of our thoughts at a high level only by thoroughly mastering the nature of fiction. Special fiction texts differ from texts of other styles in their cognitive, educational and aesthetic impact on students. They give the reader to understand the world in the process of artistic communication. The picture of the world in a fiction text reveals the relationship between man and the world through the personal consciousness of the creator. The author perceives this through his personal perception.

Key words: *fiction, student, speech culture, language, world, aesthetic, thinking, speech activity, artistic style, work of art, content, idea.*

Кеп ишмердиги тил аркылуу ишке ашат. Философтун кызыкчылыгы менен караганда, “Тилдеги сөздөр менен биз эмне кылабыз? Алар эмне кызмат аткарышат? Сөздөрдү адамдар эмне үчүн колдонушат?” деген эң жөнөкөй суроолорго жооп издейбиз. Сөздөрдү угабыз, жазабыз, окуйбуз. Бул эң алгач кепте берилет. Сөздөр аркылуу кеп жаратабыз, пикир алмашабыз. Бизди курчап турган чөйрөдөгү предметтерди, процесстерди атабай туруп, биз кеп ишмердигин жүзөгө ашыра албайбыз. Окумуштуулар бекеринен тилди сөздөрдүн тили деп аташпайт. Сөздүн эң негизги мааниси – объективдүү дүйнө жөнүндөгү түшүнүктөрдү өздөштүргөн, аны адамдын аң-сезимине сактаган, кайрадан иштеп чыккан тилдин негизги бирдиги экендиги. Курчап турган чөйрөдөгү бардык кубулуш, процесс, абал сөздөр аркылуу түшүндүрүлөт. Сөздөрсүз кеп ишмердиги түзүлбөйт. Кенен маанисинде, ар кандай жагдайларда, бейтерминдик мааниде алып караганда, сөз кеп дегенди түшүндүрөт [5, 388-б.].

Немец окумуштуусу В. Гумбольдт «тил» жана «кеп» маселесин атайын изилдөөгө алып, «биз «тил» деп, адат боюнча атаган сөздөрдүн жана эрежелердин иретсиз хаосунда кеп ишмердиги аркылуу анын айрым гана элементтери белгиленет. Жандуу кептин маңызын туюп, жандуу тилдин так сүрөтүн жаратуу үчүн ар дайым кайталанып турган кеп ишмердиги зарыл экендигин» баса белгилеген [3, 85-б.].

Кеп маселесин өз учурунда орус окумуштуулары А. А. Потебня, Ф. Ф. Фортунатов, И. А. Бодуэн де Куртенэ ж. б. иликтөөгө алышкан. Ошону менен бирге эле, Фердинанд де Соссюр «тил» жана «кеп» түшүнүктөрүн аларды өз ичине камтыган «кеп ишмердүүлүгү» түшүнүгү аркылуу тастыктаган. Фердинанд де Соссюр: «Кеп» – бул маектешүү максатында белги системасын колдонуу. Тил жана кеп – бири-бири менен өтө тыгыз байланышта болуу менен, бири экинчисин талап кылып туруучу кубулуштар: кеп түшүнүктүү жана ошон менен натыйжалуу болушу үчүн тил керек. Бирок ошол эле учурда тил калыптануусу үчүн кеп керек. Ал эми «Кептин да бир маанилүү кызматы – анын ой куруу, жаратуу куралы экендиги. Тил менен ой жаратуунун, куруунун ортосундагы байланыш. Албетте, сөздөрдү катыштырбай ой жүгүртүү мүмкүн эмес», - деген. Белгилүү окумуштуу Л. В. Щерба «тилди колдоно билүү – бул, жалпы айтканда, тил жөнүндө билимдердин белгилүү бир тобу, суммасы гана эмес, бул адам жамаатынын функциясы болгон коммуникативдик ишмердикти өздөштүрүү» экендигин далилдеген [10, 413-б.].

Педагогика илимдеринин доктору, проф. К. А. Биялиев: «Тил адамдардын аң-сезиминде «шифрланган» кандайдыр бир механизм катары жашайт. Тилди пайдалана билүү бул механизмди кеп ишмердигинде пайдалануу болуп эсептелет. Кеп ишмердигине үйрөтүүнүн тилден кепке өтүү автоматташтырылган жөндөмдүүлүгүнүн калыптануу процесси катары түшүнсө болот», - дейт.

Кеп – тилдик каражаттардын жана белгилердин ырааттуулугу, алардын белгилүү бир билдирүү жасоодогу эрежелердин жана системалардын негизинде турган абалы, б. а., тилдин созулуш даражасына (кыска, узак), айтылышына (бийик, төмөн, так, күңүрт) мазмунуна (мазмундуу, мазмунсуз, ойлонулган, ойлонулбаган), экспрессивдүү-эмоционалдуулугуна, нормага салыныш даражасына (туура, туура эмес), стилдик түрлөрүнө карата ажыратылат.

Педагогика илимдеринин доктору Ж. А. Чыманов «... кеп ишмердүүлүгү – бул адам баласынын жеке, жалпы жана бардык ишмердүүлүктөрүнүн ажырагыс бөлүгү, компетенти. Бардык ишмердүүлүктөрдүн жаралуу, калыптануу, өнүгүү жана ишке ашырылышын да кеп шарттап турат. «Кеп ишмердүүлүгү» дегенге ар түрдүү өңүттөн мамиле кылып, кабылдоо зарыл. Кеп ишмердүүлүгүн өнүктүрүү ой жүгүртүүгө, ой жүгүртүү аң-сезимге көз каранды ...» экендигин белгилеген [9, 96-б.].

Окуучуларды кеп маданиятына тарбиялоо менен аларды саясий-идеялык, нравалык, эстетикалык жактан калыптандырууга болот. Кыскасы, кеп маданияты – жалпы эле адамдардын маданиятуулугунун көрсөткүч белгиси. Пикир алышуу учурунда ар бир адам айта турган оюн так, ачык, туура билдиришке аракеттенет. Эгерде оюбузду ыраатсыз жана чачкын, бири экинчисине байланышсыз айтсак, анда угуучу да, окурман да аны толук, ачык түшүнбөй, бушайман болору талашсыз. Кээде ойлонбой сүйлөө айта турган логикалык ой-пикирди туура эмес, тескери түшүнүүгө да алып барат. Ошондуктан элибиздеги **“Ойлонбой сүйлөгөн онтобой ооруга жолугат”** деген макал бекеринен эмес. Анткени адамдардын логикалык ой жүгүртүүсү акыл менен аң-сезимдин иш-аракетинен жаралат. Мисалы:

- *Сен ойноп сүйлөсөң да, ойлоп сүйлө, - деп мукактана кетти.*

- *Мен эч убакта тап күрөшүн сатпайм. “Өзүңдү тиштебеген карышкыр жорто берсин”, - деп эшек жылкыга айткан экен, мени эшек кылгың келеби? (“Биз балапан кездерде”, 147-б.)*

Адабий чыгармаларды көркөм окуп көнүгүү менен, окуучулар андагы идеяга байып, ой-пикирине, жүрүм-турумуна таза нрава, тунук акыл, сергек сезим кошулат. Айрыкча, жаш өспүрүмдөргө сулуулук, кооздук, көркөмдүк таасир этип, анын

эстетикалык табигый сергек сезими курчуйт, өнүгөрү талашсыз. Мисалы: *Тартайган, москоол боюна жараша Даниярдын бет түзүлүшү шылынып чак жаак, кабагы дайыма чарчаңкы жыйрылып, көзү бир калыпта салмактуу тиктейт. Анын жүзүн өзгөртүп кыймылга келтирген – ийкемдүү кашы. Кээде ал бир үн чалгансып, сестее калганда, канат серпкендей кашы өйдө боло берип, көзү жалжылдап, бир нерсеге сүйүнгөн өңдүү болот. Ал эмнеси экени биз үчүн түшүнүксүз* (Ч. Айтматов “Жамийла”).

Жогорку портреттик сүрөттөөдөгү адамдын жүзүндөгү сулуулукту, эркектик түзүлүштү окуучулар мугалимдин жардамы менен сөздөрдүн лексика-семантикалык маанисин, анын колдонулушун, окулушун, көркөм окуудагы интонациянын экспрессивдүү таасир этишин үйрөнүшөт.

Көркөм чыгарма өзүнүн элестүү түзүлүшү аркылуу окуучуларды ойлонтот, оюна терең из калтырат, сезимин өзгөртөт.

Көркөм чыгармаларды педагогикалык талаптарга туура айкалыштырып, көркөм адабияттык материалдарды ар бир класстын окуучуларынын жаш өзгөчөлүктөрүнө ылайыктап берүү иши, айрыкча, жаш муундарга тарбия берүүдө эң негизги орунду ээлейт [6, 103-111-б.б.]

Адамдар сүйлөө маданиятындагы ар кандай аша чапкан, одоно, орой сүйлөөнүн жана адабий тилдин нормаларын сактап, көп сөздүүлүктөн арылып, стилистикалык нормаларды колдоно билүүнүн ыкмалары да стилистиканын объектисине кирет. Ошондуктан азыркы мезгилге жете кеп маданияты менен стилистиканын мазмундук чеги такталбай келет. Чындыгында, кеп маданияты адабий тилдин сөздүк фондусунан пайдалануу менен сүйлөөчү ошол өзү көздөгөн максатын, милдетин ишке ашырууда стилдик ар кандай форманы, ыкманы өздөштүрүүчү сүйлөө искусствосунун бири катары көз алдыга тартылат [1, 97-б.].

В. В. Виноградовдун: “Тил маданиятынын проблемалары толугу менен адабий сүйлөөнүн стилистикалык принциптери, милдеттери менен дал келет деген ойдон алыс болуу керек” деген пикирин эстен чыгарбообуз керек [2, 15-б.]

Кеп маданияты бир гана сүйлөөнүн тууралыгы, тактыгы менен гана чектелбестен, жогорку баскычтагы проблематикаларды да, анын айрым маселелерин да ичине камтый ала тургандыгына карабастан, өз-өзүнчө спецификалык милдеттери, изилдөө аспектиери бар.

Айрым изилдөөчүлөр кеп маданияты, бир жагынан, адабий тилдин тилдик нормасын (фонетикалык, лексикалык, грамматикалык) сүйлөөнүн коммуникативдик сапаттарын айырмаласа, экинчи жагынан, стилистикалык норманы бөлүп карашат. Өз кезегинде, алар стилистикалык норманы да ар башкача чечмелешет. Алардын ичинен стилистикалык нормага алгылыктуу аныктама берген Э. Г. Ризелдин пикирине кошулууга болот. Стилистикалык норма дегенибиз – ар кандай функционалдык стилде же жанрдык подстилдерде ошол мезгилге, шартка шайкеш келгидей кылып, сөзсүз түрдө тилдин мыйзам ченемдүүлүгүнүн негизинде нормалардын уюштурулушу. Натыйжада:

1) Адеттеги сүйлөөдө көп колдонулган тилдик стилистикалык нормалардын, каражаттардын тизмеси. Мындай көп пайдалануу мүмкүнчүлүгү функционалдык айрым стилдердин спецификалык өзгөчөлүгүнө байланыштуу болот.

2) Бир бүтүн тексти же анын бөлүкчөсүн түзүүчү сүйлөөдөгү стилистикалык норма.

Мындан сырткары, стилистикалык норма өз ара: а) функционалдык-стилистикалык; б) экспрессивдүү стилистикалык болуп экиге бөлүнөт [7, 117-118-бб.].

Адамдар менен ангемелешкенде, радио-телеберүүдө, телефондон сүйлөшүп жаткан учурда айта турган оюбузду так берүүгө аракеттенип, ар бир сөздү өз орду менен ыктуу колдонуп, сөзүбүздүн угумдуулугун, жеткиликтүүлүгүн арттырууга аракеттенебиз. Ар бир сүйлөөчү же жазуучу адам элге түшүнүктүү тилде сүйлөп, сөздөрү жөнөкөй, так болуп, чет элдик сөздөрдү аралаштырбай, элге түшүнүксүз аныктамаларды колдонбошу керек. Азыркы мезгилде стилистикалык каталардын кетирилиши аны классификациялоо менен байланыштуу болуп, мектеп окуучуларынын башка тилдердин ярустарынын эсебинен кетирилген каталарга байланыштуу маселелери кыргыз тилин окутуунун методикасында көрсөтүлбөсө да, жогорку окуу жайларында үйрөнүүнүн өзү өтө актуалдуу проблемалардын биринен экени талашсыз. Анткени окуучулардын сүйлөө маданиятында кетирилген кемчиликтер: орфографиялык, пунктуациялык жактан гана кетпестен, көбүнесе лексика-фразеологиялык, морфологиялык жана синтаксистик байлыктарды туура, ыгы менен пайдалана албагандыктан, тилдик сүйлөө нормаларынын бузулушуна алып келет.

М. Горький айткандай, тилдин тазалыгы, маани жактан тактыгы, курчтугу, өткүрдүгү үчүн болгон күрөш маданий деңгээлибизди көтөрүү үчүн колдонгон куралыбыз болот. Ал эми ал маданий куралыбыз канчалык курч болсо, ошончолук жемиштүү ийгиликтерге жеткирет. Ал элдик тилди үйрөнүүдө, жөнөкөй, так, кыска сүйлөөгө чакырган. Тил акылдын күзгүсү, ойдун тикеден тике чындыгы катары кызмат кылып, инсандын маданиятын чагылдырат. Ар бир адам логикалык ой-пикирин, күчтүү сезимин өз эне тилинде гана көркөм, элестүү бере алат.

Сүйлөө маданиятын өнүктүрүүдө мугалим мектеп окуучулары кетирген төмөндөгүдөй зарыл иштерди эстен чыгарбоосу керек: биринчиден, ар кандай адабий тилдин нормаларын бузуучуларга же стилистикалык каталарды жибергендерге өтө катаал, катуу талап коюлушу зарыл. Экинчиден, эгерде алардын кол жазмасында же сүйлөөсүндө кетирилген анчейин элес алгыс стилистикалык каталар, нюанстар, боёкчолор болсо да, аны тактап, өтө оор, оңдогус ката катары мамиле жасоо менен, ушундай элементардык стилистикалык одоно каталарды жиберүүнүн булагы боло тургандыгын эске салып, адеттеги эле орфографиялык, пунктуациялык жактан кетирилген каталар сыяктуу мамиле кылуу менен, стилистикалык каталардын кетиши сөз маанисинин бузулушуна алып келерин ж. б. эске салып, стилистикалык катага өзүнчө баа коюу керек.

Ал эми окуучулардын кетирген ар кандай стилистикалык каталарын, нормаларды сактабагандыгын терең түшүнүп, туура оңдоо үчүн эң алгач окутуучу өзүнүн сүйлөөсүнө сак болууга тийиш.

«Текст – бул кыргыз тили боюнча окуу китебинин түзүлүшүнүн негизги компоненти, анткени дал ошондо окутуунун коммуникациялык, билим берүүчүлүк, тарбиялык максаттары комплекстүү ишке ашырылат» [4].

Ал эми профессор Ж. Чыманов төмөнкүдөй пикирин билдирет: «Текст – кыргыз тилин окутуунун мазмундук негизги өзөгү. Ал сабак процессинде каражат, дидактикалык материал, үлгү, булак ж. б. катары колдонулуучу универсалдуу жана окутуунун максатына жетүүдөгү кептик татаал бирдиги» [8, 145-б.].

КОМУЗ КАНТИП ПАЙДА БОЛГОН?

Кыргыз элинин оозеки чыгармаларында комуздун чыгышы жөнүндө мына мындай кызыктуу аңыз жашайт. Илгери-илгери бир доордо Камбаркан деген мергенчи жашаган экен. Ал учурда кыргыздар аңчылык менен күн көргөн. Камбаркан бүтүндөй бир айылды мергенчилик менен багып туруптур. Күндөрдүн биринде ал аңчылык кылып келе жатып токойдон чыккан мукамдуу үндү угат. “Бул эмне болуп кетти?

Ушундай да мукам үн болобу?» – деп таңыркап, жанагы үн чыккан жерге барса, эки дарактын башына илинип калган кандайдыр бир жаныбардын ичегисинен мына ушундай мукам үн чыгып жатыптыр. Камбаркан мына ушул окуядан кийин музыкалык аспап жасайт. Ичеги кургатып, өзү жасаган бул музыкалык аспапка кыл тагып, күү черткен экен. Мына ошол Камбаркан жасаган музыкалык аспап комуз деп аталып, «Күүнүн башы «Камбаркан» деген сөз ошондон калган экен. Элибиз мына ошондон бери комузга болгон урматын басаңдатпай жашап келет. Ал күү кийин өнүктүрүлүп отуруп, «Камбаркандар» күүлөр тобун түзөт. «Камбаркандар» менен бирге «Шыңгырамалар», «Толгоолор», «Ботойлор» жана башка күүлөр жаралып, ал күүлөр тобу элибиздин тарыхында өз алдынча жанр катары калыптанып келе жатат. (Б. Алагушов).

Текстти мугалим окуучулар менен бирге окуп чыгышкандан кийин, төмөндөгүдөй иштер аткарылат:

– окуучулар тексттин сюжетин талдашат, айтып беришет, жалпы түшүнүгүн билдиришет;

– тексттеги ойдун ырааттуу баяндалганын далилдешет;

– тексттин тилинин тазалыгын талдоодо ал таза кыргыз тилинде сабаттуу жазылгандыгын далилдеп беришет;

– тексттеги кеп адабий тилдин нормасына ылайык, орфографиянын эрежелерине шайкеш жазылгандыгын аныкташат;

– тексттеги кептин тактыгын талдашат. Кептин тактыгын талдоодо айрым так эместиктер бар экендигин айтышты.

Мисалы: биринчиден, «Мына ошол Камбаркан жасаган музыкалык аспап комуз деп аталып» деген сүйлөмдө, аспаптын «комуз» деп аталганы тууралуу айтылса да, эмне себептен ошентип аталганы түшүнүксүз калгандыгын, экинчиден, «элибиздин тарыхында өз алдынча жанр» деген маалымат да туура эмес, «элибиздин тарыхында» эмес, «элибиздин музыкалык тарыхында», - деп айтылса болмок, анткени мында «жанр» деген сөз ошондой багытта айтылышын талап кылат деп билдиришти.

– Тексттеги кептин логикалуулугун талдоодо да, окуучулар төмөндөгүдөй пикирлерин билдиришти, т. а., «Камбаркандар» күүлөр тобун түзөт деген сүйлөмдө күүлөр тобун ким түзөрү белгисиз калган, андан көрө, «түзүлөт» деп сүйлөм аяктаса, ой логикалуу жыйынтыкталмак.

– Тексттин тилин, анын байлыгын талдоодо тили бай, көркөм жазылгандыгын айтышты.

– Тексттин стили маалымат берүүчү, маданий багытта, публицистикалык стилде жазылгандыгын билдиришти.

Андан кийинки, үчүнчү иретте аткарылуучу иш – бул текстти өркүндөтүүдөгү аткарылуучу иштер:

– тексттин сюжетин өркүндөтүү;

– тексттеги кептин тазалыгын өркүндөтүү;

– тексттеги кептин тактыгын өркүндөтүү;

– тексттеги кептин тууралыгын өркүндөтүү;

– тексттеги кептин көрктүүлүгүн өркүндөтүү;

– тексттеги кептин логикалуулугун өркүндөтүү ж. б.

Бул текст менен окуучулар кеп маданиятына ээ болушат. Жыйынтыгында, кептин тазалыгы, тактыгы, тууралыгы, логикалуулугу, байлыгы, көрктүүлүгү текшерилет жана жүзөгө ашырылат. Ушул иш-аракеттердин жыйындысы кеп курамы болуп эсептелинген текстти талдоо менен, болгондо да, «кеп маданиятына мисал болорлук» «маданияттуу текстти» талдоо менен аныкталат. Мында, текст дегенибиз – өз ара эки

же андан көп сөздөрдөн жаралган, грамматикалык маанилик жактан байланышкан бир бүтүндүктү түзгөн бөлүктөрү бар кептик чыгарма. Текст кайсы жак менен сүйлөнсө, окуучуларды да ошол жакта сүйлөөгө көнүктүрүү керек. Андай учурда керексиз сөздүн кепке кошулуп айтылышы өзүнөн-өзү эле талап кылынбайт. Ошондуктан түшүнүксүз кеп так эмес ойдун башкы белгиси болот. Кепте колдонулган ар бир лексема өз семантикасына ээ болуу менен, чындыктын көрүнүшүн, кубулушун же предметин атоо касиетине ээ.

Демек, мугалим жогорудагы айтылган шарттарды эске алып, ар бир өткөн сабагында окуучулар менен иштөөдө көркөм тексттерди талдатуу менен гана чектелбей, окуучуларга текстти туура талдап, аны өркүндөтүүнүн шарттарына жетишүү аркылуу окуучуларды кеп маданиятына үйрөтө алат.

Адабияттар:

1. Актуальные проблемы культуры речи [Текст]. - М., 1970. - С. 97.
2. Виноградов, В. В. Проблемы культуры речи и некоторые задачи русского языкознания [Текст] / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. - 1964. - №3. - С. 15.
3. Гумбольдт, В. Язык и философия культуры [Текст] / В. фон Гумбольдт. - М.: Прогресс, 1985. - С. 374.
4. Добаев, К. Кыргыз тилин бөтөн тил катары окутууга арналган окуу китептеринин мазмуну жана түзүлүшү [Текст] / К. Добаев, А. Акматова, Р. Сулайманова. - Бишкек, 2009. - 62-б.
5. Павленис, Р. И. Понимание речи и философия языка [Текст] / Р. И. Павленис. - М., 1986. - С. 388.
6. Сартбаев, К. Кыргыз тилин окутуунун методикасы [Текст] / К. Сартбаев. - Ф.: Мектеп, 1971. 103-111-б.]
7. Тезисы доклада Э. Г. Ризель. Сб.: Проблемы лингвистической стилистики [Текст]. - М., 1966. - С. 117-118.
8. Чыманов, Ж. А. Байланыштуу кепти окутуунун негиздери [Текст] / Ж. А. Чыманов. - Бишкек, 1997. - 96 б.
9. Чыманов, Ж. А. Кыргыз тилин окутуунун теориясы жана практикасы [Текст] / Ж. А. Чыманов. - Бишкек: Турар, 2009. - 488 б.
10. Щерба, Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Ред.: Л. Р. Зиндер, М. И. Матусевич; Акад. наук СССР, Отд-ние лит. и яз., Комис. по истории филол. наук. - Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1974. - 427 с.